תלמוד מהו? — תורה ותלמוד

I. תלמוד מהו

תורה ותלמוד

אותיות כתובות וכן תיבות שלמות הנן סמלים שיש לפרש את משמעותם. פעולת הקריאה כוללת תמיד פירוש והסבר של החומר הכתוב. ואולם בדרך כלל איננו ערים לכך, כיוון שהיום נעשתה הקריאה לפעולה אוניברסלית – פעולה שאינה מעמידה בפנינו קושי כלשהו משום שאנו מורגלים בה כל כך.

אך קלות הקריאה נעלמת ברגע שהטקסט הכתוב איננו פשוט או כשהוא "סמל" לדרך חשיבה כלשהי, ביטוי לקשרים שאינם מוכרים לקורא, או בגלל מורכבות ועומק מחשבתי המקשים על קליטת המשמעות ממבט ראשון. במקרה כזה לא ניתן עוד לדבר על קריאה גרידא, אלא על חקירה, למידה, לימוד. לקרוא משמעותו להסביר, לקרוא הוא ללמוד.

כל חומר כתוב דורש פירוש. הקורא הראשון הוא תמיד גם המפרש הראשון. התנ"ך מהווה את התורה שבכתב של היהדות – ספר מסכם. בשל כך המקרא אינו ניתן להבנה ללא פירוש. בדומה לכל שיטת הוראה, יש להסביר אותו, וכמו בכל דבר אחר, גם במקרה של המקרא תהליך הפירוש מתחיל בקריאה. לקרוא בתנ"ך הוא תמיד לפרש את התנ"ך. ואולם לפרש את התנ"ך משמעותו ללמוד את התנ"ך. תהליך זה של למידה ותוצאותיה קרוי בלשון המסורת והתורה בשם "תלמוד", קיצור של המונח תלמוד־תורה.

התלמוד מתחיל בקריאת התורה – "המקרא". היהודי הראשון שקרא בתורה היה התלמודי הראשון. למעשה תלמוד הוא הדרך המיוחדת שבה קראו היהודים בתורה שלהם במשך אלפי שנים ובה הם ממשיכים לקרוא אותה עד עצם היום הזה. מאחר שהתלמוד מוגדר כקריאה הוא למעשה תורה שבעל־פה.

הקורא בתנ"ך ייתקל בקשיים גדולים בהבנתו, תהא השיטה שבה הוא קורא אשר תהא. שאלות מתעוררות בהכרח. השאלות הנן הכוח הדינמי של התלמוד; הן חלק אינטגרלי מן הטקסט. אמנם גם התנ"ך הוא טקסט – אך בראש ובראשונה הוא תורה; והתשובות הן חלק מהתורה. מי שמסר את הטקסט השאיר בו שאלות לא פתורות. על מוסר התורה מוטל גם התפקיד למסור את התשובות. התלמוד בנוי שאלות ותשובות, ומכאן נובע כי עם ישראל קיבלו את התלמוד יחד עם התורה הכתובה, בכריכה אחת. אי אפשר להפריד את התורה שבכתב ("תושב"כ") ואת התורה שבעל־פה ("תושב"ע") זו מזו. שתיהן באו ממקור אחד. התלמוד עתיק כמו המקרא עצמו.

ניתן להמחיש זאת באמצעות הדיון הזה: אין ספק כי הקורא הראשון בתנ"ך היה משה רבנו בכבודו ובעצמו. כשהגיע למשל למקום בתורה המורה על תהליך הגירושין, "וכתב לה ספר כריתות" (דברים כ"ד, א), ודאי שאל: מהו ספר כריתות? כיצד כותבים אותו? מה תוכנו? ודאי ניתנו תשובות לשאלותיו, כי חוקי התורה אמורים להיות בעלי ערך מעשי. לא די היה שמשה ילמד את הטקסט של התורה; תוך כדי הלימוד היה עליו להסביר את החוקים ולפרשם "הלכה למעשה". ואולם מי לימד את משה את הפירוש? מי העביר לו את הוראות ההפעלה? אותה הסמכות שמסרה לו את התורה עצמה, ה' בכבודו ובעצמו. ה"הלכה למשה מסיני" – אותה התורה שהועברה למשה בעל־פה בהר סיני – איננה דבר של אמונה אלא צורך היסטורי, כלומר אמת נצחית. התורה שבעל־פה נמסרה בהכרח בעת ובעונה אחת עם התורה שבכתב. משה לימד את התורה, וכתוצאה מכך היה עליו ללמד באותו זמן גם את ההסבר, את היישום. משה רבנו היה התלמיד־חכם הראשון.